

SECTION: PSYCHOLOGY

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Костіна Світлана Вячеславівна

здобувач вищої освіти магістерського рівня

Факультет соціально-психологічний

Стахова Ольга Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, Україна

Проблема психологічної готовності дітей із порушеннями мовлення до початку шкільного навчання є надзвичайно актуальною в контексті сучасної інклюзивної освіти. Численні дослідження показують, що мовленнєві вади можуть негативно впливати на формування передумов навчальної діяльності, спричиняючи труднощі адаптації до школи. Водночас вчасна діагностика та корекція порушень психологічної готовності дозволяє суттєво покращити стартові можливості дошкільників із мовленнєвими проблемами та забезпечити їх повноцінну інтеграцію в освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про стійкий науковий інтерес до цієї проблеми. Зокрема, в роботах А.М. Богущ, Ю.В. Рібцун, Є.Ф. Соботович, В.В. Тарасун, М.К. Шеремет детально висвітлено специфіку формування психологічної готовності до школи при різних порушеннях мовленнєвого розвитку [1; 3; 5]. Дослідники зазначають, що мовленнєві вади можуть зумовлювати вторинну затримку розвитку пізнавальних процесів, зниження навчальної мотивації, труднощі комунікації з дорослими й однолітками [3]. Все це негативно позначається на формуванні базових компонентів психологічної готовності – інтелектуального, мотиваційного, комунікативного.

Водночас представники психолого-педагогічної науки наголошують на важливості диференційованого підходу до вивчення й корекції психологічної готовності дитини залежно від специфіки її мовленнєвого порушення [4]. Адже різні форми мовленнєвої патології (ФФНМ, дизартрія, ринолалія, заїкання, алалія, ЗНМ) можуть зумовлювати своєрідну структуру психологічної готовності, що вимагає врахування цього в діагностичній і корекційно-розвитковій роботі [2].

Попри значну кількість теоретичних напрацювань, емпіричних досліджень психологічної готовності до школи дошкільнят із різними порушеннями мовлення на сьогодні недостатньо. Цим і зумовлена актуальність нашої роботи,

метою якої стало вивчення особливостей розвитку інтелектуального, мотиваційного та комунікативного компонентів психологічної готовності у старших дошкільнят логопедичної групи.

Відтак, для кращого розуміння цієї проблеми варто звернутися до поняття психологічної готовності дитини, зокрема з мовленнєвими порушеннями, до школи. У найбільш загальному вигляді окреслений психологічний феномен можна визначити як комплексну характеристику дитини, яка відображає достатній рівень розвитку у неї емоційних, мотиваційних, інтелектуальних та соціальних передумов для початку систематичного шкільного навчання [5].

Компонентами психологічної готовності, що найбільше страждають при мовленнєвих порушеннях, є:

1. Мотиваційна готовність – бажання йти до школи, інтерес до навчання, позитивне ставлення до майбутньої соціальної ролі школяра. У дітей із мовленнєвими вадами часто спостерігається недостатня навчальна мотивація через обмеженість соціального досвіду та труднощі комунікації [1].

2. Інтелектуальна готовність – певний рівень розвитку пізнавальних процесів (уваги, сприймання, пам'яті, мислення, уяви), навчальних знань і вмінь. Порушення мовлення можуть спричинити вторинні відхилення у формуванні вищих психічних функцій, зокрема словесно-логічного мислення [3].

3. Комунікативна готовність – здатність до співпраці з учителем та однокласниками, вміння підтримувати діалог, адекватно висловлювати свої думки. Обмеженість мовленнєвих засобів спілкування значно утруднює розвиток комунікативних навичок у дітей логопедичної групи [4].

Для перевірки вищезазначених теоретичних викладок нами було організовано та проведено емпіричне дослідження, спрямоване на розкриття специфіки розвитку цих компонентів психологічної готовності до школи у старших дошкільників із різними порушеннями мовленнєвого розвитку.

У дослідженні взяли участь 5 дітей старшого дошкільного віку – вихованців логопедичної групи Миропільського ліцею Житомирської області.

За допомогою валідних, надійних психодіагностичних методик [2] нами було визначено рівень розвитку кожної структурної складової психологічної готовності. Так, мотиваційна готовність досліджувалась за допомогою методики «Бесіда про школу»; методики «Четвертий зайвий», «Запам'ятовування 10 слів» були орієнтовані на розкриття особливостей прояву інтелектуального компоненту психологічної готовності; комунікативна готовність вивчалась за допомогою анкети для діагностики комунікативних здібностей дитини.

У зв'язку з цим, звертаючись до результатів проведеного емпіричного дослідження психологічної готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, необхідно відмітити, що нами було отримано різнобічні кількісні та якісні дані, що розкривають специфічні особливості мотиваційного, інтелектуального й комунікативного компонентів готовності до систематичного навчання у дошкільників логопедичної групи.

Так, кількісний аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив переважання у дітей із різними мовленнєвими діагнозами середнього та низького рівнів мотиваційної, інтелектуальної й комунікативної готовності до школи. Зокрема, за методикою «Бесіда про школу» низьку навчальну мотивацію виявили 60% дітей, середню – 40%. За методикою «Четвертий зайвий» низький рівень узагальнення та класифікації продемонстрували 60% учасників експерименту, середній – 40%. Аналогічно за методикою «10 слів» у 60% дошкільників зафіксовано низькі показники слухової пам'яті. Комунікативна ж готовність, за даними анкетування, є недостатньою: у 40% дітей переважає її середній рівень і ще у 40% – низький рівень.

Водночас аналіз результатів за кожною методикою дозволив зіставити профілі дітей із різними логопедичними висновками та скласти цілісне уявлення про особливості їх психологічної готовності до школи.

Якісний аналіз отриманих даних дав змогу виявити типові труднощі у формуванні компонентів психологічної готовності до школи при різних мовленнєвих порушеннях. Так, діти із заїканням, алалією та ЗНМ виявили домінування ігрових мотивів, нестійкість пізнавального інтересу, негативні емоційні реакції на ситуацію шкільного навчання. У дошкільників же з моторною алалією й ЗНМ спостерігалися виражені відставання у розвитку словесно-логічного мислення, недостатність узагальнення та абстрагування, обмежений обсяг слухомовленнєвого запам'ятовування. Натомість при ФФНМ та дизартрії інтелектуальна недостатність мала парціальний характер. Системні порушення (алалія, ЗНМ) зумовили значний дефіцит комунікативних засобів, зниження мотивації до спілкування; при заїканні труднощі взаємодії були переважно вторинними.

Як бачимо, мовленнєві порушення негативно позначаються на становленні всіх без винятку компонентів психологічної готовності дітей-логопатів. Недостатність розвитку її мотиваційної, інтелектуальної, комунікативної складових має різний ступінь вираження та якісну своєрідність залежно від виду мовленнєвої патології [2; 4; 5].

Психологічна готовність до школи у більшості дошкільників із порушеннями мовлення не досягає належного рівня. Найбільші труднощі виявляють діти з системними порушеннями (алалія, ЗНМ), дещо менші – зі ФФНМ та дизартрією. Специфіку психологічної готовності демонструють діти із заїканням.

Корекційно-розвиткова робота з формування психологічної готовності до школи у дітей логопедичної групи має враховувати специфіку їхнього мовленнєвого порушення. Необхідним є комплексний підхід, що включатиме розвиток навчальної мотивації, пізнавальних процесів, комунікативних навичок у тісній єдності з логопедичною роботою.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Маліновська Н. Перші кроки грамоти: перед шкільний вік. Київ: Видавничий дім «Слово», 2013. 424 с.

2. Гаврилова Н.С. Психологічна готовність дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення до школи. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 228 с.
3. Рібцун Ю.В. Діти з порушеннями мовленнєвого розвитку: особливості навчання і виховання. Київ: Література, 2012. 368 с.
4. Соботович Є.Ф. Концепція загальномовленнєвої підготовки аномальних дітей до шкільного навчання. Дефектологія. 2007. № 1. С. 2-7.
5. Тарасун В.В. Логодидактика. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.
6. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2015. 776 с.